

SIMON SEBAG MONTEFIORE: MLADI STALJIN

Nataša Puljašić

Knjiga *Mladi Staljin*, Simona Montefiorea, iznimna je biografija jednoga od najvećih svjetskih diktatora u kojoj autor opisuje Staljinov životni put od mračnog gruzijskog dječaka preko intelektualca do terorista i razbojnika.

Na samom početku svoje knjige, Montefiore daje uvid u Staljinovo obiteljsko stablo i zemljovide koji su od velike važnosti za čitatelja budući da daju jasnu sliku o kompleksnim obiteljskim odnosima te smještaju iste u prostor njegova tadašnjeg života i djelovanja.

Nakon toga slijedi kratak *Uvod* u kojem autor navodi razloge zbog kojih se rano razdoblje Staljinova života doimalo misterijem. Iako je u historiografiji dugo prevladavalo mišljenje da je stanje takvo zbog oskudnosti povijesne građe, Montefiore je dokazao da tomu nije tako upravo svojom knjigom koja je rezultat gotovo desetogodišnjih istraživanja Staljinova života u dvadeset i tri grada i devet zemalja (Moskva, Sankt Petersburg, Sibir, Berlin, Stockholm, London, Pariz, Helsinki, Krakov, Beč i dr.).

Radi lakšeg razumijevanja, autor na početku, osim članova obitelji, nabraja Staljinove učitelje, djevojke, drugove i neprijatelje, gangstere i posrednike, boljševike i menjševike. Montefiore također donosi i veoma korisne bilješke u kojima navodi i objašnjava najčešće Staljinove nadimke. Svakako je zanimljivo istaknuti da se nadimak Staljin, po kojemu je ostao zapamćen u povijesti, koristi tek od 1912. godine.

Već u *Predgovoru*, naslovljenom kao *Pljačka nje banaka*, autor upoznaje čitatelja sa Staljinovom gangsterskom prošlošću predstavivši ga kao mozak družine poznate pod imenom *Tim*, koja je te 1907. godine iz temelja potresla gradić Tiflis (današnji glavni grad Republike Gruzije) jednom od najspektakularnijih pljački u njegovoj povijesti, koja označava početak Staljinove zločinačke karijere.

Knjiga je, osim navedenog *Uvoda* i *Predgovora*, podijeljena na pet većih poglavlja od kojih svako počinje jednom od Staljinovih pjesama koje je u mladosti strastveno pisao objavljujući ih pod pseudonimom Soselo, pokazujući izniman pjesnički talent. *Dio prvi* počinje pjesmom *Jutro* i, osim nje, sastoji se od deset manjih poglavlja (*Kekino čudo: Soso, Ludi Beso, Kavgadžije, hrvači i članovi dječjeg crkvenog zbora, Vješanje u Goriju, Pjesnik i priprema za svećenstvo, "Mladić s očima nalik ognju", Bitka u zajedničkoj spavaonici: Soso protiv Oca "Crne Mrlje", Meteorolog: Stranke i knezovi, Staljin*

odlazi u ilegalu: Konspiracija, "Eadim za Rothschildove!" - Požar, masakr i uhićenje u Batumiju). U navedenom poglavlju opisano je podrijetlo Staljinovih roditelja, Jekaterine Keke Geladze i Visariona Bese Džugašvilija (iako su se kasnije pojavile brojne teorije o Kekinoj promiskuitetnoj mladosti i mogućim Staljinovim očevima osim Bese), samo Staljinovo rođenje 1878. godine te djetinjstvo obilježeno bolestima, neizmjernom majčinom pažnjom i očevim pijančevanjem. Montefiore donosi i epizodu o Staljinovu boravku u sjemeništu među

bogatom djecom svećenika, unatoč tome što je odrastao u surovoj, licemjernoj kulturi nesputana i divljeg grada Gorija u kojemu su glavne aktivnosti bile pijančevanje, molitva Bogu i ulične tučnjave. Iako je u početku Staljin znanjem i trudom impresionirao nastavnike, vrlo brzo pokazao je volju za moći i zanimanje za politiku, neposlušnost i nezaustavljivi bunt. Kako je razvijao svoje stavove, čitajući zabranjenu socijalističku literaturu (zbog čega je često bio kažnjavao), slabila je njegova vjera. Staljin je već tada prešao granicu koja dijeli buntovnika od revolucionara te je navukao na sebe zanimanje tajne policije. Nakon brojnih sukoba

s učenicima i upraviteljima, logičan slijed bilo je izbacivanje iz sjemeništa. Ubrzo je počeo organizirati razne štrajkove i započeo svoju revolucionarnu karijeru, okupljajući oko sebe brojne sljedbenike, ali i policajce kojima je uvijek uspijevao vješto umaći mijenjajući imena, uloge i adrese. Montefiore ga opisuje kao izvrsnog konspiratora, dobrog poznavatelja ljudske naravi i narcisoidnog vođu kome je politička korist uvijek bila iznad ljudskih života.

Dio drugi počinje pjesmom *Mjesec* i sastoji se od petnaest manjih poglavlja (*Utamničnik, Smrznuti Gruzijac: Sibirsko progonstvo, Boljševička zavodnica, 1905.: Kralj planine, 1905.: Borci, dječaci uličnjaci i krojačice za žene, 1905.: Planinski orao-Staljin se susreće s Lenjinom, Čovjek u sivom: Ženidba, ozljeda (i Švedska), Gusar i otac, Staljin u Londonu, Kamo postaje umobolan: Igra bandita i Kozaka, Kato proživljava tragediju: Staljinovo hladno srce, Gospodar Crnog grada: Plutokrati, reketari i gusarenje, Utrka ušiju, ubojstvo i ludilo-igre u zatvoru, "Riječni pijetao" i plemkinja, "Mlječar": Je li Staljin bio carski agent?). U ovom poglavlju Montefiore opisuje mnogobrojna Staljinova uhićenja i progonstva koja je često vješto izbjegavao bježeći i skrivajući se od policije (podmićući stražare i prijateljujući s kriminalcima, mijenjajući lokacije i*

identitete) pri čemu ga hladnokrvnost, po kojoj je bio poznat, nikada nije napuštala. Detaljno je opisano i njegovo progonstvo u Sibir koje ga je u više pogleda obilježilo za čitav život. Staljin se i tamo bavio svojim omiljenim hobijima-zavođenjem, svađama i kršenjem pravila. Paleži, podmetanja, urote, reketarenja i ubojstva postali su svakodnevicom gdje god bi se pojavio i upravo to ga je približilo njegovom velikom životnom uzoru Lenjinu s kojim uskoro počinje surađivati s ciljem dolaska na vlast u trenutku kada je Rusko Carstvo bilo na izmaku snaga. Iako je kroz njegov život prošlo nebrojeno mnogo žena, ženio se dva puta, oba s tragičnim krajem jer njegov nemirni duh nije bio stvoren za obiteljski život. Političke su aktivnosti uvijek bile na prvom mjestu. Autor u posljednjem poglavlju s pravom postavlja pitanje koje je godinama visilo u zraku vezano za Staljinovo djelovanje: je li bio dvostruki tajni agent? Unatoč brojnim teorijama koje govore u korist takvoga scenarija, (često mijenjanje identiteta, bježanje iz tamnica, povjerljive informacije koje je posjedovao) tako nešto mu se nikada nije uspjelo dokazati.

Dio treći, kao i prva dva, započinje pjesmom, ovoga puta neimenovanom, nakon koje slijedi sedam manjih poglavlja (*Dvije nesuđene zaručnice i trudna seljanka, Centralni komitet i školarica "Kačiperka", "Upamtite to ime i budite vrlo oprezni!", Bjegunac od stvarnosti: Kamin skok i posljednja pljačka banke, Putovanja s tajnovitom Valentinom, Beč 1913.: Divno gruzijac, austrijski umjetnik i stari car, Ples pripadnika tajne policije: Izdaja u ženskoj odjeći*). Sadržajno, Montefiore u ovom dijelu prikazuje nastavak Staljinova revolucionarnog rada (bilo pisanom riječju i objavljivanjem članaka, bilo kriminalnim akcijama) i rast njegova ugleda među boljševicima zahvaljujući uživanju Lenjinove zaštite. Iako ga je iznimno cijenio, Staljin je bio jedan od rijetkih suradnika koji mu se usudio suprotstaviti kada je smatrao da je u krivu.

Dio četvrti, nakon još jedne Soselove neimenovane pjesme, donosi pet manjih poglavlja (*"Draga, u teškom sam škripcu", 1914.: Seksualna komedija na Artiku, Lovac, Sibirski Robinson Crusoe, Staljinove saonice sa sobovskom zapregom i rođenje sina u Sibiru*) s novim epizodama iz njegova uzbudljivog života u progonstvu. Ovoga puta, vlasti su bile ozbiljnije no ikada prije, a pod lupu javnosti dospio je zbog zabranjene veze s trinaestogodišnjakinjom u dalekim prostranstvima Sibira koja mu je rodila sina, jednog od nekoliko njegove vanbračne djece. Montefiore dalje opisuje sve lošije stanje Ruskog Carstva, propadanje loze Romanovih te konačan dolazak toliko očekivano revolucije koja je Staljinu i boljševicima poslužila kao savršen alibi za dolazak na vlast.

Dio peti slijedi tradiciju prvih četiriju dijelova i počinje pjesmom, ovoga puta posvećenoj Staljinovu velikom književnom uzoru, Rafaelu Eristaviju, nakon čega slijedi šest manjih poglavlja (*Proljeće*

1917.: Šeprtljavi politički vođa, 1917.: Ljeto 1917.: Mornari na ulicama, Jesen 1917.: Soso i Nadja, Zima 1917.: Odbrojavanja, Slavni Oktobar 1917.: Neuspjeli ustanak, Staljin izlazi iz sjene i dolazi na vlast) u kojima su opisani događaji revolucionarne 1917. godine. Vjerno su dočarane prilike u Ruskom Carstvu i samoj prijestolnici, stanje na ulicama i u svijesti ljudi, naravno, s naglaskom na jednog od budućih najvećih svjetskih diktatora koji se konačno domogao toliko željene vlasti, sastavio prvu marksističku vladu na svijetu i koji će žrtvovati milijune ljudi za svoju utopijsku ideologiju.

U posljednjem dijelu svoga opsežnog djela, epilogu naslovljenom *Ostarijeli tiranin-u uspomenu na davno prošla vremena*, Montefiore opisuje već ostarijelog Staljina koji se prisjeća svojih mladih dana, drugova, žena, suradnika, neprijatelja i svih ostalih koji su svjedočili tragediji njegova vladanja te nas upoznaje s njihovim sudbinama.

Knjiga *Mladi Staljin* Simona Sebag Montefiore dragocjen je doprinos povijesnoj znanosti jer prikazuje jednog od najpoznatijih svjetskih diktatora u njegovom ranom razdoblju, opisuje njegov život i razloge zašto je Josif Džugašvili postao upravo zloglasni Staljin. Montefiore ga opisuje kao čudnovatog, ekscentričnog i iskompleksiranog zbog svoje naravi, obitelji, čak i tjelesne građe, a opet i iznimno karizmatičnog zbog drskosti, nepopustljivosti, opreza, opsesivne želje za znanjem i prodorne inteligencije. Montefiore se pri pisanju ove knjige koristio brojnim izvorima, memoarima, korespondencijom koja mu je bila dostupna, pa i razgovorima sa živim svjedocima (najstarija je svjedokinja 109-godišnja rođakinja Staljinove supruge) zbog čega je rezultat njegova arhivskog istraživanja iznimno vrijedan i stoga bi knjiga *Mladi Staljin* trebala postati nezaobilazna literatura svim povjesničarima i ostalim istraživačima Staljinova lika i djela.

* * *

Simon Sebag Montefiore ugledan je britanski autor, povjesničar i romanopisac rođen 1965. godine. Njegove vrlo hvaljene knjige svjetski su bestseleri, prevedene na više od 35 jezika. Knjiga *Katarina Velika i Potemkin* ušla je u uži izbor za nagrade *Samuel Johnson*, *Duff Cooper* i *Marshovu nagradu* za najbolju biografiju; knjiga *Staljin: na dvoru crvenog cara* osvojila je 2004. nagradu za najbolju povijesnu knjigu godine, a *Mladi Staljin* nagradu u kategoriji biografija te nagradu *Kreisky* za najbolju političku knjigu godine (Austrija), a trenutačno se radi na snimanju istoimenog filma. Njegova sljedeća povijesna knjiga jest *Jeruzalem: biografija, nova povijest Bliskog istoka*. Član je Kraljevskog društva za književnost. Živi i radi u Londonu.